

Egy tanulásközpontú oktatáselmélet vázлата

Az oktatáselmélet mint alapvető pedagógiai diszciplína tárgyalására a nagy klasszikusok után már számtalan kiváló szakember vállalkozott. Lappints Árpád, Tanuláspedagógia. A tanulás tanításának alapjai' című, elsősorban a pedagógusképzésben részt vevő hallgatók számára készült könyve a tanulás fogalmából és jelenségéből kiindulva tárgyalja a fontosabb oktatáselméleti kérdéseket.

Lappints Árpád munkája olyan didaktikai témájú könyv, amely az oktatáselmélet nagy alapkérdései közül a tanulás kérdéskörét állítja a középpontba. A 'Tanuláspedagógia' bevezetőjében a szerző szintetizáló jellegű szakkönyvet ígér az olvasóknak, amely a teljesség igénye nélkül áttekintést ad a tanulással és tudással mint pedagógiai alapfogalmakkal kapcsolatos ismeretekről és kutatási irányokról, illetve ebből kiindulva tárgyalja az oktatás folyamata, tartalma, megszervezése és a differenciálás, pedagógiai értékelés témaköreit. Ugyanakkor – nem kis feladatot vállalva – egy tankönyvet is szán az olvasóknak: szándéka szerint a pedagógusképzésben részt vevő hallgatók szakmai jellegű felkészüléséhez, kezdeti érdeklődésük kielégítéséhez is szeretne hozzájárulni.

A már említett oktatáselméleti kérdésköröket a könyv hat különálló, szisztematikusan rendszerezett és ezáltal jól áttekinthető fejezetben tárgyalja. Csaknem felét teszi ki a 'Tanulás és tudás' címet viselő első fejezet, amelyben a szerző először a választott központi téma fontosságát a tanulás társadalmi jelentőségét és helyzetét bemutató gondolataival érzékelteti. A tanulás fogalmának értelmezése – sajnálatosan mellőzve a tanulás fontosabb pszichológiai modelljeit – egy meglehetősen régi, általános definícióban ölt testet. Az 1978-ban kiadott Általános iskolai nevelés és oktatás tervében található definíció a szerző szerint a pszichológiai meghatározásokat is meghaladva kellőképpen általános. A tanulás típusainak rendszerező felosztása egy áttekintő táblázat segítségével, illetve a legismertebb modellek (*Caroll, Bloom*) és tanuláselméletek rövid, vázlatos összefoglalása lehetőséget ad arra, hogy az olvasó a tanulás fogalmát általában és ezen kívül az iskolai jelenséglámpában, az intézményesített tanulásra vonatkozóan is értelmezni tudja. A felejtésről, a megértésről és a mechanikus tanulásról szóló alfejezetek különösen fontos kiegészítések lehetnek a tanárjelöltek és a gyakorló pedagógusok tanulásfelfogásához. A tudás fogalmának, a tudás típusainak hasonló stílusú ismertetése szintén egyensúlyt mutat a tudományos igényű precizitás és a könnyen értelmezhető, tartósan is elsajátítható interpretálás két végpontja között. *Orosz Sándor* és *Csapó Benő* gondolatai alapján az ismeret és a tevékenység jellegű tudáshoz mint integrált egységhez kapcsolódó fogalmak ismertetését a tudás szerkezetére vonatkozó ábra foglalja össze. A tanulás belső (kognitív és affektív), illetve külső feltételeit (családi, környezeti tényezők), a tanulás eredményességét befolyásoló tényezőket külön alfejezetben ismerhetjük meg.

A könyv tartalmi kiegyensúlyozottságát többek között a 'Tanulási módszerek, stratégiák, stílusok' című alfejezet is jól érzékelteti. Itt ugyan nem (és sajnos máshol sem) olvashatunk a külföldi szakirodalomban megjelenő speciális kutatási területek legújabb eredményeiről szóló, értelmező összefoglalásokat, de a témához kapcsolódó, magyar nyelven megjelenő általános elméletek és kutatási irányvonalak áttekintése, különös tekintettel a megoldatlan problémák megemlézésére, igen értékes és hasznos. Ebben az alfejezetben a nehezen megkülönböztethető fogalmak viszonyainak tisztázása és következetes leírása,

ugyanakkor például a tanítási gyakorlatban (vagy akár az olvasó saját tanulása során is) hasznosítható konkrét jelenségek ismertetése egyszerre kölcsönöz szakkönyv- és tankönyv-jelleget az olvasott szövegnek, szép példaként a szerző megvalósított szándékának. A csupán említés szintjén ismertetett metakogníciós elméletek mellett a tanulás eredményességének különbségeit rendszerezve olvashatunk a tehetséges, az alulteljesítő és a tanulási zavarokkal küzdő tanulókról. Ehhez a témához kapcsolódóan nincs részletes leírás a pedagógus által követendő gyakorlatra, helyes eljárásra vonatkozóan, de az ismertetés jellege több helyen is a „hogyan, milyen módon?” kérdést indukálja az olvasóban, ami kiváló alapot adhat szemináriumi megbeszélésekre, vitákra. A tanulás tanításával, a tanulás segítségével foglalkozó alfejezetben a lehetőségekhez képest talán kisebb jelentőséget kapott a tanulás mint fő kérdéskör kifejtése, azonban ezt ellensúlyozza a nem receptszerű, de a pedagógusi pályára készülők és a gyakorló tanárok számára az iskolai hétköznapiakban közvetlenül hasznosítható tanácsok nagy száma.

Az oktatás folyamatával foglalkozó fejezet az oktatást rendszerként igyekszik tárgyalni. A rendszerfogalom és az erre alapozott oktatási folyamat értelmezéséhez egy hosszabb rendszerelméleti indítatású fejezet ad meglehetősen alapos bevezetőt. Az oktatás folyamatáról szóló fejezetben kétféle fogalomhasználattal és ezáltal néha rejtve, néha pedig deklaráltan kétféle megközelítés küzdelmével találkozhatunk. A fejezet egésze a rendszerelméleti megközelítés mellett egyértelműen a *Nagy Sándor*-féle didaktikai gondolkodásra épül. Ennek az oktatás- (tanítás-)központú gondolatrendszerével küzd a szerző által néha fogalomként, néha pedig „csak” vezérelvként használt „tanulás-tanítás” fogalmi viszonyra épülő gondolkodás. A tanuláspedagógiától, a tanulás fogalmát központba helyező didaktikai elmélettől az olvasó azt várja, hogy minden didaktikai kérdést a tanulás fogalmának szemszögéből tárgyaljon. A tanulás és tanítás fogalmi viszonya éppen ezért nemcsak egyszerű tipológiai kérdés, hanem alapjaiban határozza meg a klasszikus didaktikai problémák – és így az oktatási folyamat kérdésének – tárgyalását is. Az oktatás folyamatát Nagy Sándor meghatározását kölcsönözve az ismeretszerzés és az alkalmazás (makro-strukturális elemek) egymásba fonódó és ciklikusan váltakozó folyamatként ismerhetjük meg. A didaktikai feladatokhoz kapcsolt tevékenységek (mikro-strukturális elemek) részletes és helyenként pragmatikus ismertetésében több helyen is érvényre jut a tanulás-központú szemlélet. A fejezetben sajnos nem kapott helyet a kognitív önszabályozás kérdésköre, pedig a többi fogalomhoz hasonlóan közérthető magyarázata és értelmezése súlyos hiányosságot pótolhatott volna.

A tanulás mint alapfogalom nézőpontjából tárgyalt didaktika talán egyik legnehezebb problémája az oktatás tartalmával kapcsolatos gondolatok kifejtése. Valószínűleg ez lehet az oka annak, hogy az ezt tárgyaló fejezet meglepően rövid és vázlatos. A legtöbb helyen ugyan tetten érhető benne a tanulás-központú szemlélet, de ez a fejezet kidolgozottságát csak kis mértékben növeli.

Az oktatásnak, e bonyolult és soktényezős rendszernek az optimális, a célok irányába mutató működtetéséhez szükséges ismereteket ‚Az oktatás megszervezése’ című fejezetben találhatjuk. A főként tanárjelölteknek és tanároknak szóló leírás első nagyobb része neveléstörténeti adalékokkal kiegészülve az intézményesült nevelés és oktatás szervezeti formáit veszi sorra. Az osztályrendszer, a tantárgyrendszer, a tanórarendszer és az egyéb szervezeti formák ismertetésében egyszerre érvényesül a valósághoz való kapcsolódás és a problémafelvető tárgyalásmód. A szerző az oktatás optimális megszervezéséhez egyaránt szükséges párhuzamos (frontális) munka, csoportmunka (csoportoktatás), páros munka és önálló munka sajátosságait egy áttekintő táblázat segítségével rendszerezi. A szervezési módok leírása során valószínűleg a pragmatikus tartalom és tárgyalásmód szorítja háttérbe az ebben a fejezetben csak ritkán megjelenő tanulás-központú szemléletet.

A ‚Tanuláspedagógia’ egyik legnagyobb értéke, hogy a szerző a differenciálás elméleti és gyakorlati kérdéseit a nagy didaktikai kérdésekkel egy szinten, hasonló részletességgel,

külön fejezetben tárgyalja. Az olvasó figyelmét egyszerű és találó példákkal irányítja rá a különböző tanulók együtt történő oktatásának problémájára. A fejezetet olvasva a differenciálással kapcsolatban nemcsak azt tudjuk meg, hogy „kell”, hanem azt is, hogy „miért kell” (a differenciálás pedagógiai funkciója), „mihez képest lehet” (a differenciáltság szintjei), „mi alapján kell” (a tanulói sajátosságok megismerése), illetve azt is, hogy „hogyan kell” (differenciálásra alkalmas szervezési módok, az oktatási tevékenységek sajátosságai a differenciálás során). A differenciált oktatás értékeinek rövid leírása pedig arról győzi meg az olvasót, hogy „másképp nem is érdemes”. Ezt a rendszerező jellegű leírást az a felfogás és logika teszi lehetővé, amely szerint a differenciálás problémájának részei a különleges bánásmódot igénylő gyermekekkel kapcsolatos tudnivalók, nem pedig fordítva. A tanulásközpontú gondolkodás a fejezetben több helyen is megjelenik, de a tanulói sajátosságok – mint a tanulók közötti különbségek forrásai – a differenciálás kérdésköréhez szorosabban is kapcsolhatók lettek volna.

Lappints Árpád könyve az oktatás tervezése, az oktatás eszközei és az oktatás módszerei témaköreinek kivételével minden főbb didaktikai témakört a tanulás fogalma köré szervezve önállóan tárgyal. Hiányossága, hogy néhány kivételtől eltekintve csak a hazai szerzők munkáira épül. Nem kapcsolódik a régebbi német tanulásközpontú didaktikai elméletekhez, de nem tesz említést például az újabb konstruktivista tanulásfelfogásról sem. Ennek ellenére az oktatás tartalmával kapcsolatos fejezet kivételével kidolgozott, koherens gondolatmenetű munka, amelyben szinte mindenhol érvényesül a szerző által vezérelveként megfogalmazott tanulásközpontú szemlélet.

A könyv a ‚Pedagógiai értékelés’ című fejezettel zárul, amelyben a pedagógusok számára az értékeléssel kapcsolatos legfontosabb elméleti és gyakorlati ismeretek egyaránt megtalálhatók. A szerző külön kiemeli, hogy az ellenőrzés a tanulás-tanítás folyamatában értelmezett értékelésnek csak egy része és optimális esetben nem azonos vele. Az értékelés személyiségfejlesztő, visszajelentési (tájékoztató), szabályozó és szelekciós funkciójának érthető és egyszerű leírása a pedagógus értékelő tevékenységének lehetséges hatásait mutatja meg, és ezáltal az értékelés kiemelt szerepéről igyekszik meggyőzni az olvasót. Az értékelési eljárások ismertetését egy összefoglaló táblázat vezeti be. Részletesebb leírást csak az osztályozással mint az értékelés egyik eszközével kapcsolatban olvashatunk. Ennek az ismertetésnek igen értékes része az osztályozással kapcsolatos jellegzetesebb hibák ismertetése, amely nemcsak hasznos tudnivalók felsorolásából áll, hanem a pedagógusjelöltek számára vitaanyag is lehet. Az értékelés tárgyát: a tanulói teljesítményt befolyásoló tényezők

rendkívül részletes és a tényezők közötti összefüggéseket megmutató összefoglaló ábráját is megtalálhatjuk ebben a fejezetben. Az értékeléssel szemben támasztott módszertani követelmények és a tanár teljesítményelvárásának mint befolyásoló tényezőnek a vázlatos ismertetése után a fejezetet és egyúttal a könyvet is az értékelő tevékenységek optimalizálásával kapcsolatos feladatok pedagógusoknak szóló összefoglalója zárja.

A ‚Tanuláspedagógia’ praktikus oldalát mutatja az egyes fejezetekhez egyenként összegyűjtött, magyar nyelven megjelent munkákat tartalmazó irodalomjegyzék, illetve a könyv végén, a mellékletben található kérdőívek, melyek főleg a pedagógusjelöltek és pedagógusok számára lehetnek értékesek. A tanulói sajátosságok megismerését szolgáló segédanyagokhoz szükséges kiértékelési és értelmezési útmutatót a forrásmegjelölés csak részben helyettesíti.

Lappints Árpád könyve az oktatás tervezése, az oktatás eszközei és az oktatás módszerei témaköreinek kivételével minden főbb didaktikai témakört a tanulás fogalma köré

szervezve önállóan tárgyal. Hiányossága, hogy néhány kivételtől eltekintve csak a hazai szerzők munkáira épül. Nem kapcsolódik a régebbi német tanulásközpontú didaktikai elméletekhez (Heinmann, 1970; Möller, 1973), de nem tesz említést például az újabb konstruktivista tanulásfelfogásról sem (Glasersfeld, 1995; Nahalka, 1997). Ennek ellenére az oktatás tartalmával kapcsolatos fejezet kivételével kidolgozott, koherens gondolatmenetű munka, amelyben szinte mindenhol érvényesül a szerző által vezérelvként megfogalmazott tanulásközpontú szemlélet.

A kiadvány jól olvasható, de a tipográfiáját tekintve túlságosan egyszerű. A tankönyvjellegnek bizonyára jobban megfelelt volna a kiemelések, a betűméret és a tördelés eszközeit sokkal jobban kihasználó külalak. Sajnos a helyenként igen fontos ábrák és a táblázatok formai megjelenése sem egységes, és a hivatkozások, forrásmegjelölések is gyakran következetlenek.

A kötet minden tartalmi és formai hiányossága ellenére nagy segítség a pedagógia tanulásához, a mindennapi tantermi jelenségek magyarázatához, és egyben bőséges problémáit a pedagógia tanításához.

Irodalom

Glasersfeld, E. von (1995): *Radical constructivism: A Way of Knowing and Learning*. The Falmer Press, London – Washington.

Heinmann, P. (1970): Didaktik als Theorie und Lehre. In: Kochan, D. C. (szerk.): *Allgemeine Didaktik, Fachdidaktik, Fachwissenschaft. Ausgewählte Beiträge aus den Jahren 1953–1969*. Darmstadt, 110–142.

Lappints Árpád (2002): *Tanuláspedagógia. A tanulás tanításának alapjai*. Comenius BT, Pécs.

Möller, Chr. (1973): *Technik der Lehrplanung. Methoden und Probleme der Lernzielstellung*. Beltz, Weinheim – Basel.

Nahalka István (1997): Konstruktív pedagógia - egy új paradigma a láthatáron. *Iskolakultúra*, 2. 21–33.; 3. 22–40.; 4. 21–31.

Lappints Árpád (2002): *Tanuláspedagógia. A tanulás tanításának alapjai*. Comenius Bt., Pécs.

Ollé János

A romantika-kutatás legújabb fejleményei

A magyar irodalomtudományban a romantika kutatása hosszú időszakra tekint vissza: már a premodern és modern iskolák időszakában több kulcsfontosságú kérdés terítéjre került.

Az értekezők az irodalomtudomány klasszikusabb eljárásait felhasználva egyes művekhez vagy szerzőkhöz kapcsolódóan vizsgáldtak, mások a műfajok és műnemek alakulására figyeltek, jó néhányan az adott időszak poétikai kérdéseire koncentráltak.

Foglalkoztak azzal a szemléleti váltással, melyet a romantika idézett elő, s amely az adott korstílust a későbbi modernség szempontjából is jelentőssé teszi. Az 1990 előtt íródott szaktanulmányok természetesen kitékintettek az európai irodalmakra is, s így nemzeti romantikánkat szélesebb kontextusban is értelmezték, az angol, német, francia, orosz és egyéb nyelvterületeken született alkotásoknak az interpretálása a korstílus hazai fejleményeinek korszerű vizsgálatát is elősegítette.